

6 ŞUBAT DEPREM RAPORU:

Kurumlar, Usulsüzlükler
ve Şeffaflık

ULUSLARARASI
ŞEFFAFLIK
DERNEĞİ

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

**6 Şubat Deprem Raporu:
Kurumlar, Usulsüzlükler ve Şeffaflık**

Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International - TI) yolsuzlukla mücadeleye öncülük eden küresel bir sivil toplum kuruluşudur. Dünya genelinde 100'den fazla ülke kolu ve Berlin'deki uluslararası sekreteryası aracılığıyla, yolsuzlukların yıkıcı etkileri hakkında toplumların bilinçlendirilmesi ve kamu, özel sektör ve sivil toplum ortaklarıyla işbirliği halinde etkin önlemlerin geliştirilmesi ve uygulanması için çalışır.

2008 yılında gönüllü çabalarla kurulan Uluslararası Şeffaflık Derneği (Türkiye) ülkenin demokratik, sosyal ve ekonomik yönden gelişimi için toplumun tüm kesimlerinde şeffaflık, dürüstlük ve hesap verebilirlik ilkelerini hakim kılma amacını taşımaktadır. Dernek, yolsuzluğun azaltılması yönündeki çalışmaları kapsamında kamu kesimi, iş dünyası, sendikalar, üniversiteler, meslek örgütleri ve sivil toplum örgütleri gibi konuyla ilgili tüm tarafları bir araya getirerek faaliyetlerinde bu çok aktörlü işbirliğini esas alır. Toplumsal yapıyı oluşturan ve/ veya kamu gücünü elinde bulunduran tüm kişi ve kurumların açık, dürüst, hukuka uygun, etik, izlenebilir ve hesap verebilir şekilde davranmasını talep eder ve kendisi de bu ilkeler çerçevesinde faaliyetlerini sürdürür.

Yazar

Tuğçe Kırmacı

Editör

Ekin Bayur

Ayşe Özge Erceiş

Tasarım

Özgür Cihan Kuzu

© 2024 Uluslararası Şeffaflık Derneği. Tüm hakları saklıdır.

www.seffaflik.org

**Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir**

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Şeffaflık Derneği'nin sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir

İçindekiler

Giriş	1
Depremden Önce: Türkiye Afet Yönetim Stratejisi ve Başarısızlıklar	2
İmar Afları, İmar Kanunu ve Sağlıksız Yapılar.....	4
Deprem: Kriz Anı ve Sonrası	8
AFAD ve Kızılay.....	8
Deprem Bağışları ve Yardım Kampanyaları.....	9
Yeniden İnşa, Kentsel Dönüşüm ve Yerinde Dönüşüm.....	10
Hukuki Süreç.....	10
Öneriler ve Talepler	12
Kaynakça	13

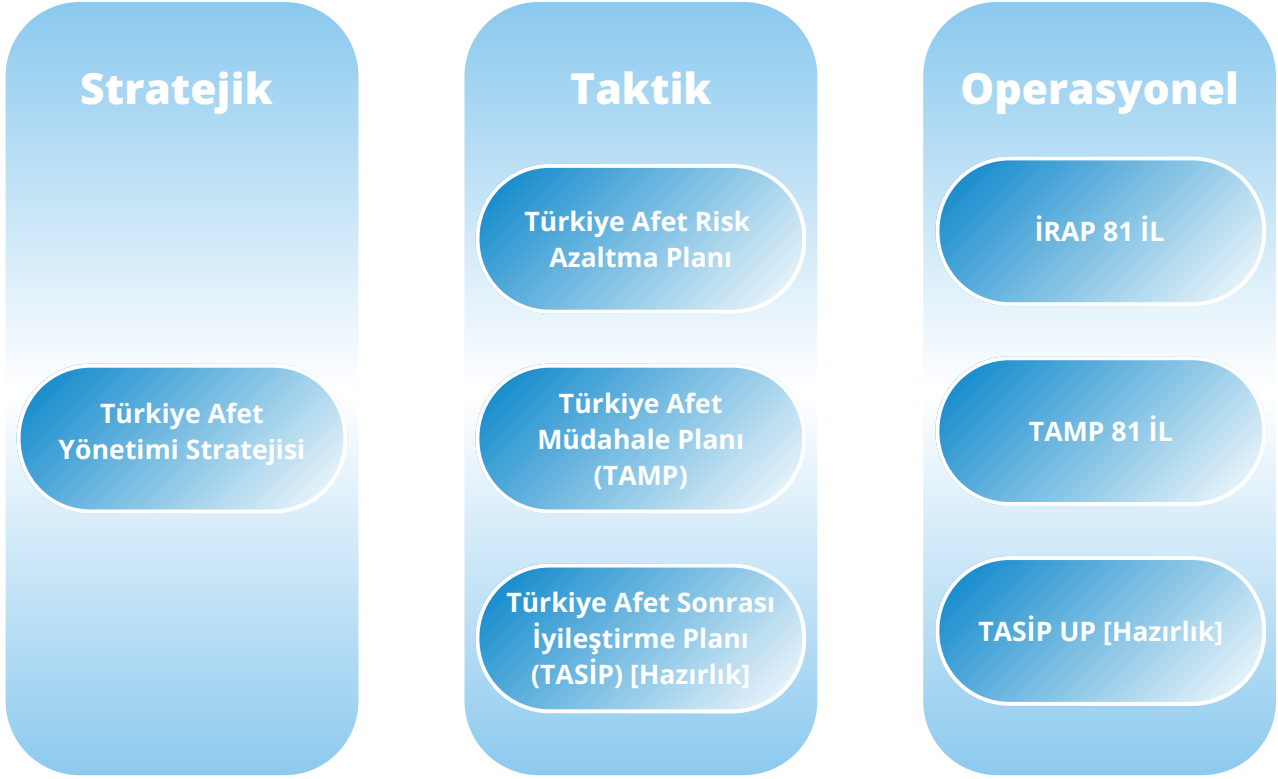
Giriş

6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş ve Hatay Depremlerinin üzerinden bir sene geçti. Yıkıma götüren süreç ve depremden hemen sonra gerçekleşen usulsüzlükler henüz tamamen belgelenememişken bölgede yeniden imar faaliyetleri devam ediyor. Deprem öncesinde ve sonrasında atılan yanlış adımlar net bir şekilde kavranmadan sağlıklı bir sistem değişikliği yapılması ve depremle birlikte yaşama pratiğinin deprem ülkesi Türkiye'de kök salması zor görünüyor. Aşağıdaki rapor depremden önce, depremde hemen sonra ve deprem sonrasında yaşanan usulsüzlükleri belgelemeyi ve bunların sebeplerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Yolsuzluk ve doğal felaketlerin getirdiği yıkım arasındaki ilişki daha önce de ortaya konmuştur¹. Söz konusu usulsüzlüklerin tekrarlanmaması denetimin güçlendirilmesine ve ilgili süreçlerin şeffaflaşmasına bağlıdır.

Depremden Önce: Türkiye Afet Yönetim Stratejisi ve Başarısızlıklar

Türkiye Afet Yönetimi Stratejisi (TAYS), afet yönetimi ile ilgili konularda yol gösterici ve bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır, ilgili belgeleri kamuoyuna açıktır. TAYS'ın amacı depremle mücadelede kriz ve risk yönetimini bir araya getirip depreme bütünlük bir yaklaşım getirmektir. Strateji kapsamında oluşturulan taktiklerin operasyon ayağında İl Afet Risk Azaltma Planı (İRAP) ve Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) oluşturulmuştur.

Grafik 1: Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetim Sistemi

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu

İRAP'larda şehirlerin doğal, sosyo-demografik, ekonomik, ulaşım ve altyapı durumları detaylandırılmış, afetsellikleri deprem, taşkın, heyelan, kaya düşmesi, çığ ve diğer afetler başlıklarında değerlendirilmiştir. Deprem kapsamında illerin tehlike ve risk değerlendirmesi, zarar görülebilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. İllerin mevcut durum analizleri, amaç ve hedeflerle detaylı eylem planı ve plan izleme değerlendirme süreçleri tanımlanmıştır. İl hedefleri yıllar bazında listelenmiş, hedeflerin gerçekleştirilmesinde görevli olan sorumlu ve destekleyici kurumlar tanımlanmıştır. Tablo 1'de İRAP'larda yer alan kırmızı eylemler başlığında sıralanmış ve deprem bölgesindeki illerde geliştirilmiş hedefler gösterilmektedir.

Tablo 1: İRAP'larda Deprem Etki Alanı İçerisinde Yer Alan İllerin Deprem ile İlişkili Eylem Sayıları

İl	Risk Azaltmaya Yönelik Birinci Öncelikli Eylem Sayısı	Kırmızı Eylemlerin İçerikleri	Risk Azaltmaya Yönelik Eylem Sayısı
Adana	3	Binaların deprem yönetmeliğine uygunluğunun kontrolü, yapı stoğunun belirlenmesi, kaçak yapı sayısının tespit edilmesine dair ekiplerin oluşturulması	21
Adıyaman	4	Deprem dayanımı yetersiz tarihi alt ve üst yapıların belirlenip güçlendirilmesi, mikrobölgeleme çalışmalarının tamamlanması	28
Diyarbakır	2	Metruk binaların yıkımı, barajların kontrolü	49
Elazığ	6	Risk analizleri ve tespitlerinin yapılması, risk tespit raporlarında belirtilen tedbirlerin alınması	69
Gaziantep	9	Kentsel dönüşümün başlatılması, envanter ve risk analizi çalışmalarının yapılması ve güçlendirme ve dönüşüm çalışmaları, yeniden inşa, deprem performans analizlerinin yapılması	45
Hatay	3	Yapı stoğu envanter çalışması, ruhsatsız ve izinsiz evlerin yıkımı, kentsel dönüşümün tamamlanması	41
Malatya	31	Kentsel dönüşümün tamamlanması, yapı yıkımı, deprem dayanımlarının belirlenmesi, fayların depremsellik özelliklerinin belirlenmesi, deprem risk haritalarının hazırlanması, kentsel dönüşüm ihtiyaçlarının belirlenmesi, sivilaşma potansiyel haritalarının oluşturulması, deprem uyarı sistemlerinin kurulması, kamu binalarının riskinin belirlenmesi, deprem eğitimleri ve Afet ve Risk Azaltma Biriminin oluşturulması	89
K.Maraş	9	Kamu binalarında önceliklendirme, güçlendirme ve dönüşüm çalışmaları, yeniden inşa, kentsel dönüşüm	85
Şanlıurfa	3	İmar planına ve kanununa uygun yapılaşma, Kamu Binalarının Mevcut Durum Tespitinin Yapılması ve Güçlendirilmesi veya Yıkılması, Yapı Stoğu Envanteri	15
Kilis	4	Afet bilinci eğitimi, yapı stoğunun belirlenmesi	35
Osmaniye	2	Metruk bina tespiti ve yıkımı, Afete Maruz Bölge (AMB) Kararı alınmış yapıların yıkımı	26

Genel hatlarıyla depremden en fazla hasar gören kentler için depremden önce oluşturulan ve yürürlüğe konulan IRAP planlarında olası bir depremden görülecek zararın azaltılması kapsamında geliştirilen hedeflerin arasında kentsel dönüşüm projeleri, özellikle kamu binalarında envanter ve risk analiz çalışmaları ışığında güçlendirme ve dönüşüm çalışmalarının gerçekleştirilmesi ve ruhsatsız ve izinsiz yapılan yapıların yıkımının sağlanması ön plana çıkmaktadır.

IRAP izleme ve inceleme toplantıları düzenli olarak gerçekleştirilmekte, ancak belirlenen hedeflerin gerçekleştirilme oranlarına ilişkin detaylı bilgiye halk tarafından erişilememektedir. IRAP İzleme ve Değerlendirme Sistemi Yazılımı'na yalnızca il yöneticileri ve başkanlıklar tarafından erişilebilmektedir.

İmar Afları, İmar Kanunu ve Sağlıksız Yapılar

2018 yılında çıkarılan 7143 sayılı "Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" adlı imar affi düzenlemesi kapsamında sağlık ve güvenlik koşulları belirsiz olan 3 milyon 152 bin 94 adet kaçak ve imara aykırı yapı, yapı kayıt belgesi almıştır (Tablo 2). Hataydaki yapıların %43'ünün, Kahramanmaraş'taki yapıların %38'inin, Adıyaman'daki yapıların ise %21'inin imar barışı kapsamında oturum izninin olduğu görülmektedir. Yapı kayıt belgesi verilmeden önce binalara teknik inceleme ve mühendislik hizmetinin verilmemesi, güvenli raporlarının ve güçlendirme işlemlerinin imar barışının sonrasına bırakılması gibi faktörler, yerleşimine izin verilen bu binaları risk unsuru haline getirmektedir³.

Depremde yıkılan binaların kaç tanesinin imar affıyla affedildiği, bu sayının il bazlı dağılımına ilişkin net veriler kamuoyu ile paylaşılmamıştır. Bununla beraber depremden etkilenen illerin bir kısmında yıkılan binaların çoğunun imar affıyla ruhsatlandırıldığı bilinmektedir⁴.

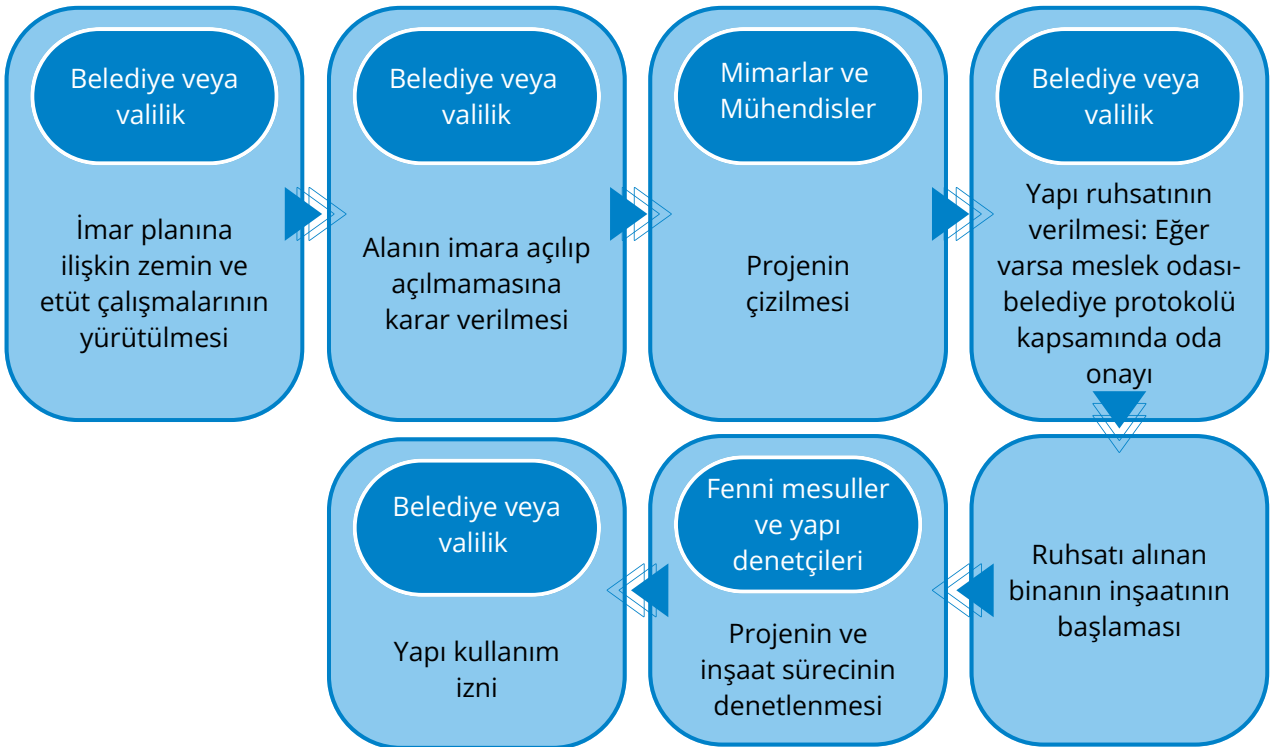
Tablo 2: Depremden En Çok Etkilenen İllere Göre İmar Affı Kapsamında Alınan Yapı Kayıt Belge Sayısı

İl Adı	İlde Kayıtlı Olan Yaklaşık Bina Sayısı	İmar Affı (2018) Kapsamında Alınan Yapı Kayıt Belge Sayısı	İptal Edilen Yapı Kayıt Belge Sayısı	İmar Affı Kapsamında Alınan Yapı Kayıt Belge Oranı (Yapı Kayıt Belgesi / Yaklaşık Bina Sayısı)	Depremde Yıkılan Bina Sayısı
Adıyaman	51.020	10.629	54	%21	2.349
Hatay	130.000	56.464	431	%43	5.696
K.Maraş	103.000	39.058	1.263	%38	3.752

Kaynak: Mecliste.org⁵

Bu illerde 2019-2021 yılları arasında hazırlanan IRAP'ların imar planlarına uymaması dikkat çekmektedir. IRAP raporlarının oluşturulması kapsamında toplanan çalıştaylarda imar affı sayesinde oturum izni alınan yapıların depreme karşı direnci konusunda belirsizliğin olduğu ifade edilmiştir. Hatay özelinde dikkat çekilen diğer hususlar arasında ruhsatsız yapılar ve ulaşım master planının eksikliği sıralanmıştır⁶.

Grafik 2: İmar Kanununa Göre Yapı İnşa Süreci

Kaynak: Teyit.org'da Esra Özgür'ün oluşturduğu grafik esas alınmıştır⁷.

Mevcut sistemde meslek odaları sürece ancak projenin ve inşaat sürecinin denetlenmesi sırasında dahil olmaktadır. Projelerde çalışan yapı denetim görevlilerinin meslek odası üyesi olması zorunludur, ancak proje çalışanları odalara değil idareye bağlı olarak çalışmaktadır. 2013 yılında İmar Kanunu'nda yapılan düzenlemeyle meslek odalarından yapı ruhsatı için vize veya onay şartı kaldırılmış, böylelikle inşaatın mesleki denetiminin önü kapatılmıştır. Yalnızca belediye ve odalar arasında protokolün mevcut olduğu hallerde odaların onayı gerekmektedir. Düzenleme öncesinde de odalar ve her belediye arasında bu hususta bir iletişim olup olmadığını söylemek güçtür. Meslek odaları ruhsat konusuna gelene kadar hiçbir sürece dahil edilmemektedir⁸.

Yapı denetim şirketlerine ve meslek odalarına denetim sürecinde herhangi bir yetki tanınmamaktadır. 2019 yılına kadar müteahhitler kendi seçtikleri ve izin belgesini bakanlıktan almış herhangi bir yapı denetim şirketiyle çalışabilmekteydi; bu tarihte yapılan düzenlemeyle daha şeffaf bir sistem olan havuz içerisinden atamaya geçilmiştir. 2019 öncesindeki müteahhit – yapı denetim firması ilişkilerinin herhangi bir belirsizlik veya eksiklik yaratıp yaratmadığı ise bilinmiyor⁹.

Deprem bölgesinde yapılan incelemeler sonucunda bilirkişi raporlarında benzer sorunların altı çizilmiştir: Ruhsatsız ve projersiz bina yapımı, yapı kullanım izninin alınmamış olması, deprem yönetmeliğinin takip edilmemesi, malzeme yetersizlikleri ve uygulamada işçilik hataları, statik ve mimari projeler arasında farkların olması. Bilirkişi raporlarında bu sorunların kaynağının inşaatı izin veren arsa sahibi, bina müteahhidi ve belediyeler olduğu belirtilmiştir¹⁰. Tüm süreçte mevcut olan denetim eksikliği, ruhsatsız ve gerekli denetimlerden geçmediği aşık olan imar projelerin önüne geçilmemesi ya da geçilememesi ve bu binaların güçlendirme teşvikinden ve yıkımdan imar affı aracılığıyla muaf tutulması büyük hasarın sebepleridir. Hatay Cumhuriyet Başsavcısı Ahmet Çelikkol'un açıklamalarına göre depremlerde Antakya ve Defne ilçelerinde çöken binalarla ilgili yapılan incelemeler sonucunda 1759 bina-dan 975'inin ruhsatsız olduğu belirlenmiştir¹¹.

Yalnızca çarpık kentleşmenin ve güvensiz barınmanın sembolü haline gelen ruhsatsız yapılar değil, 2010 yılından sonra inşa edilen ve güvenli oluşuyla pazarlanan pek çok yeni binanın¹², kamu binalarının ve büyük ölçekli yapı projelerinin deprem sonrasında yıkılması da kontrol mekanizmalarının zayıflığına işaret etmektedir. Hatay Havalimanı'nın mahkeme kararlarına, bilirkişi raporlarına¹³ ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın karşı görüşlerine¹⁴ rağmen imarı gerçekleştirilebilmiştir. Antakya Devlet Hastanesi A bloğunda 2012 yılında yapılan "Deprem Dayanıklılık Testi" olumsuz gelmiş, konuya ilişkin bir aksiyon alınmamıştır¹⁵. Kahramanmaraş'ta ağır hasar alan Necip Fazıl Şehir Hastanesi Doğu Anadolu Fay Hattı üzerine yapılmıştır¹⁶.

Deprem Yönetmeliği'ne göre kamu binalarının bina önem katsayısı, normal konutlara göre %50 daha fazla iken¹⁷ bölgedeki depremde çok sayıda kamu binasının¹⁸ yıkılması veya hasar alması dikkat çekmiştir. Hakkını Savun Derneği avukatları tarafından son

açıklanan verilere göre zarar gören 58 kamu binasının 54'ü devlet yapımıdır. Bu 54 binanın 22'si yıkılmış, 24'ü ise ağır hasarlı durumdadır. Kamu Yapıları Denetim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre düzenlenen kamu binalarının yapı denetimi kurumların kendi birimleri tarafından denetlenmektedir; denetçi, idare tarafından seçilir ve görevlendirilir¹⁹. Bu durum denetim sürecinin şeffaflığına darbe vurmakta ve bu binaların denetimcilerine ve denetim raporlarına ulaşmayı zorlaştırmaktadır²⁰.

Denetim sürecinin yanı sıra kamu ihale alım süreçlerinin şeffaflığına gölge düşüren alım işlemleri de tespit edilmiştir. İhale süreçlerinde gözlemlenen çok sayıda kamu ihalesinin tek bir kişi tarafından alınması, kamuya verilen düşük fiyat avantajları, ihale katılımcısı sayılarının azlığı gibi faktörler ihalelerin belirli isimlere veya kurumlara dağıtıldığını göstermektedir²¹.

Ayrıca, imar sürecinin kendisinin dışında deprem bölgesinde yer alan ve depremin gerçekleştiği tarihe kadar sağlık ve eğitim hizmetinin verildiği kamu binalarının ne kadarının tarandığı, hakkında yıkım, güçlendirme veya kullanım kararı alındığı, yıkılıp yeniden yapıldığı veya güçlendirildiği konularına ilişkin bilgiler kamuoyuna açık değildir²². TMMOB'un deprem raporuna göre envanter ve riskli yapı tespit çalışmalarının nasıl gerçekleştirileceğine dair sistematik bir yaklaşım da mevcut değildir²³.

Deprem: Kriz Anı ve Sonrası

AFAD ve Kızılay

Türkiye Afet Müdahale Planı'na (TAMP) göre Türkiye'de yaşanması muhtemel afetlerde arama kurtarma çalışmalarından ve koordinasyondan sorumlu kurum AFAD'dır. AFAD, İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir şekilde faaliyetlerini yürütmektedir.

AFAD'ın depremden sonraki ilk iki gün boyunca hiçbir bölgede kriz merkezi kurmaması, arama kurtarma çalışmalarına başlamaması, organize çalışma yürütmemesi eleştirilmiştir²⁴. Van ve Elazığ depremlerinde de dikkati çeken geç müdahale sorunu burada da kendini göstermiştir, bu durumun AFAD'ın özerk hareket edememesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.²⁵ İlk 72 saatte görülen sorunlar arasında etkin ve koordineli müdahale konusunda kamu otoritesinin eksikliği, hem sayı hem donanım açısından yetersiz sayıda elemanın mobilize edilmesi, kazı ekipmanı yetersizliği ve enkaz çalışmalarına erken başlanması²⁶ belgelenen sorunlar arasında yer almıştır.

Bu sorunların bir kısmı halihazırda depremden önce yayımlanan 2022 AFAD İdare Faaliyet Raporu'nda²⁷ da belgelenmiştir. Koordinasyon sorununun temelinde yatan diğer unsurlar arasında görev, yetki ve sorumluluk tanımlarının netleştirilmemiş olması ve merkez-taşra örgütleri arasındaki iletişimin zayıflığı ön plana çıkmaktadır.

AFAD'ın yönetim kadrosunu oluşturan bazı isimlerin özgeçmişlerinde afet yönetimine ilişkin yeterliğin göstergesi olabilecek bir tecrübenin bulunmaması da dikkat çekmektedir²⁸. Deprem öncesinde yapılan çeşitli denetimlerde ortaya konulan bulgular arasında yardım malzemelerinin, çeşitli ulusal veya uluslararası kuruluşlardan yapılan bağışların, yabancı ülkelere gönderilmek üzere alınan, bekletilen ve gönderilen malzemelerin kaydının tutulmaması, ayrıca yardım malzemelerinin dağıtımına ilişkin standart bir uygulamanın bulunmaması yer almaktadır²⁹. Bunlar AFAD'ın işleyişinin şeffaflığı konusunda akıllara soru işareti düşürmektedir.

Depremde meydana gelen can kayıplarının kayıt altına alınması sürecinde de koordinasyon eksikliğine bağlı sorunlar yaşanmıştır. Defin işlemleri bitmeden fethi kabir işlemlerine başlandığı gözlemlenmiştir.³⁰ Depremde kimliği tespit edilen ve edilemeyen ölü sayıları uzun süre açıklanmamıştır. AFAD'ın açıkladığı rakamlara göre depremlerin ölü sayısı 50.096, yaralı sayısı 115.000, deprem bölgesinden tahliye edilen kişi sayısı ise 528.146 idi. İçişleri Bakanı Yerlikaya ise 2 Şubat 2024 tarihinde depremlerde toplamda 53.537 kişinin hayatını kaybettiğini ve 107.213 kişi yaralandığını açıklamıştır.³¹ Kaybolan çocukların sayısı net olarak bilinmemektedir³². Depremde yaşanan can kayıplarına ilişkin ayırtırılmış, sistematik ve güvenilir verilere ihtiyaç duyulmaktadır³³.

Ek olarak, Kızılay'ın AHBAP Derneği'ne çadır ve gıda satması³⁴ Kızılay'ın güvenilirliği ve çalışma prensiplerinin sorgulanmasına sebep olmuş, kamuoyunda büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. AHBAP Derneği, depremin etkilediği bölgelere yardım etmek için çadır temin etmek üzere Kızılay'ın iştiraki olan Kızılay Çadır ve Tekstil A.Ş. ile işbirliği yaptığını doğrulamıştır ve AHBAP'ın 2.050 çadırı deprem bölgesine gönderdiğini açıklamıştır.³⁵ Kızılay Başkanı Kerem Kınık, çadırların AHBAP'a maliyetine satıldığını belirterek, Kızılay'ın kendi çadır stoğunu hemen teslim ettiklerini ve AHBAP'a 2.050 çadırı maliyet fiyatıyla verdiklerini açıklamıştır.³⁵ Yardım kuruluşlarının operasyonel kararlarını daha şeffaf bir iletişim ile kamuoyuna açıklama sorumluluğu vardır. Kızılay gibi kurumlar, kamu kaynaklarını ve bağışları etkin bir şekilde yönetmekle ve bu kaynakların afetzedelere en hızlı ve adil şekilde ulaştırılmasını sağlamakla mükelleftir.

Deprem Bağışları ve Yardım Kampanyaları

1999 depremi sonrasında bölgelerin ekonomik olarak desteklenmesi amacıyla çıkarılan deprem vergileri kapsamında toplanan vergiler 2022 yılı itibariyle yaklaşık 90 milyar TL'dir³⁷. Deprem vergilerinin nereye harcandığı bilinmiyor.

Deprem sonrasında düzenlenen "Türkiye Tek Yürek Kampanyası" kapsamında toplanan paraların takibi konusunda da şeffaf olmayan noktalar göze çarpmaktadır. Kampanya kapsamında toplanan paraların şartlı bağış veya yardım olarak değil genel bağış olarak toplanması ve bu paraların depreme harcanacağına dair bir yasal hükmün mevcut olmaması, paranın takibini zorlaştırmıştır³⁸. Aralık 2023 itibariyle kampanya kapsamında bağışlandığı belirtilen 115 milyar liranın 85 milyarının toplanabildiğini; toplanabilen bağışın içinden 56 milyar liranın AFAD üzerinden deprem bölgesindeki afetzedelerin ihtiyaçları için kullanıldığı belirtilmiştir³⁹.

2 Şubat 2024'te ise İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya, afet sonrası toplamda 106 milyar 728 milyon lira kaynağın deprem bölgesine aktarıldığını ve "Türkiye Tek Yürek" kampanyası kapsamında 128 milyar 949 milyon lira toplandığını açıkladı. Bu bağışların 79 milyar 263 milyon lirasının harcandığını belirten Yerlikaya, bağış hesaplarının şeffaf bir şekilde takip edildiğini ve her 15 günde bir AFAD kurumsal web sitesi ve sosyal medya hesapları üzerinden paylaşıldığını ifade etti. Yardımların niteliklerine değinerek, bazı yardımseverlerin konteyner kentler kurduğunu, bazılarının kalıcı konut yapımını üstlendiğini, diğerlerinin ise tırlar dolusu insani yardım malzemesi gönderdiğini dile getirdi. Bu kapsamda, kimi yardımseverlerin konteyner kentlerdeki ihtiyaç sahiplerine, AFAD-Kızılay işbirliğiyle her ay 4.500 lira yüklü "ESEN KART" dağıttığı, toplamda 69.289 ESEN KART'ın dağıtıldığı ve bu kartlara beş aylık toplam 1 milyar 8 milyon 141 bin lira yüklendiği belirtildi. Ayrıca, nakdi yardımların yanı sıra, 1 milyon 979 bin haneye 10 bin lira destek ödemesi, 557 bin haneye 15 bin lira taşınma yardımı ve 41 bin aile yakınına 100'er bin lira vefat yardımı yapıldığı ifade edildi.⁴⁰

Ancak kampanya kapsamında toplanan paraların genel bağış olarak alınması ve ne

şekilde kullanılacağına dair net bir yasal düzenlemenin olmaması, bağışların takibini zorlaştırdı. Bağışların ne şekilde harcandığına dair daha ayrıntılı bilgiler ve net bir izleme mekanizması gerekmektedir.

Ek olarak, depremin ilk günlerinde depremzedelere yönelik vaat edilen eşya yardımı gerçekleştirilmemiştir. Bu yardımlar için başvurular alınmış, ancak yardımlar depremzedelere ulaştırılmamıştır⁴¹. Bunun yanı sıra çeşitli belediyelerde toplanan yardımların çalındığı, seçim döneminde marketlere satıldığı gibi yardım yolsuzluğu iddiaları da mevcuttur⁴².

Yeniden İnşa, Kentsel Dönüşüm ve Yerinde Dönüşüm

Deprem sonrasında bazı deprem bölgelerinde barınma ihtiyaçları doğrultusunda hızlı ve kaçak yapılaşma artmıştır⁴³. Şehir merkezi imar planlarının ve deprem sonrasında oluşturulan imar planlarının arasında bir farkın olmaması⁴⁴ bir kaygı unsurudur.

Daha az hasar alan Kilis gibi illerde yıkılması gereken orta hasarlı binaların itirazla az hasarlıya çevrilmesi ve bu durumun takibinin yapılmaması⁴⁵, tehlikeli binalarda yerleşimin devam etmesi ve dükkanların çalışması⁴⁶ dikkat çekmektedir.

Ayrıca yeniden yapılandırma süreci kamuoyuna kapalı ilerlemektedir. Yeniden yapılaşma planları kapsamında zemin etüdü tamamlanmadan ve artçı depremler sürerken ortaya atılan konut projelerinin bir kısmına erken imza atılmış ve inşaat sürecine başlanmıştır⁴⁷. Bu projeyi gerçekleştirecek firmalarla ne şartlar altında anlaşıldığı kamuoyu tarafından bilinmemektedir.⁴⁸

21-24 Şubat 2023 tarihleri arasında TOKİ tarafından pazarlık usulüyle yeni yapılacak kalıcı deprem konutları için 8 adet ihale gerçekleştirilmiştir. Bu ihalelerin yaklaşık maliyetleri 6 milyar TL, toplam konut sayısı ise 3770 olarak hesaplanmıştır. Pazarlık yöntemiyle gerçekleştirilen ihalelerde, her şirketin ihalelere dair bilgilere eşit erişim sağlayamadığı, belirli kurumlara davetiyelerin gönderildiği ve ihaleyi kazanan kurumların süreç tamamlandıktan sonra duyurulduğu bilinmektedir.⁴⁹ Yapılan ihale bilgileri, katılan şirketler, şirketlerin binaları kaçta yapacağı gibi bilgiler ihale süreci boyunca kamu iradeleri tarafından kamuya açıklanmamıştır. Bu durum ihale denetimlerini zorlaştırmaktadır⁵⁰. Ayrıca ihale davetlerinin yapıldığı kurumların ve ihaleleri kazanan kurumların siyasi bağlantıları da denetim ihtiyacını artırmaktadır⁵¹.

Hukuki Süreç

Halihazırda depremi takip eden süreçte ilgili şehirlerdeki Ceza, İdare ve Hukuk Mahkemelerinde birçok dava açılmış olup hiçbiri sonuçlanmamıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde ilgili davalarda sık sık savcı değişikliği yapılması, Ebrar Sitesi ve Palmiye sitesi örneklerinde olduğu gibi bilirkişi raporlarının geç çıkması ve tutarsızlıklar barındırması, bununla birlikte çeşitli kamu görevlilerine (bilirkişi rapo-

runda asli kusurlu olarak tespit edildiği halde) soruşturma izni verilmemesi gibi faktörler, davacıları yargılama sürecinin çok uzaması ve takipsizlik kararı ihtimaliyle karşı karşıya getirmektedir⁵². Adalet Arıyoruz Aileleri'nin düzenlediği rapora göre 6 Şubat Depremlerindeki hukuki süreçlerde yaşanan ruhsat dosyası evraklarının ve bazı durumlarda dosyaların kaybolması, yakalama kararlarının sonuçsuzluğu gibi durumlar davaların gidişatını olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir⁵³.

Hatay Cumhuriyet Başsavcısı Ahmet Çelikkol, 6 Şubat 2023'teki depremlerde kent merkez Antakya ve Defne ilçelerinde yıkılan binalardaki yapı kusurlarıyla ilgili 113 kişinin tutuklandığını açıklamıştır. Ayrıca, depremlerle ilgili olarak 22 bin 581 soruşturma dosyası açıldığını ve bunların 3 bin 522 dosyaya dönüştürüldüğünü belirtmiştir. Depremle ilgili soruşturmalar kapsamında yıkılan binalardan alınan numunelerin beton ve demirinin malzeme kalitesinin laboratuvarlarda incelendiğini ve 14 üniversiteyle işbirliği yapılarak soruşturma dosyaları ve ilgili binaların bilirkişi heyetlerince alınan karot ve demir numunelerinin incelenmek üzere üniversitelere gönderildiği vurgulanmıştır.⁵⁴ Ancak kamuoyu ve özellikle depremzedelerin bilirkişi raporları, yargılama ve kentlerin yeniden inşası süreçlerinin şeffaflığına dair derin endişeleri bulunmaktadır.

Öneriler ve Talepler

- AFAD ve diğer kriz yönetimi kuruluşları, afet anında hızlı ve etkin bir şekilde müdahale etmek üzere hazırlıklı olmalıdır. Koordinasyon ve iletişim mekanizmaları güçlendirilmeli ve farklı kurumlar arasında görev, yetki ve sorumluluklar net olarak tanımlanmalıdır.
- Afet yönetimi stratejileri, planları ve eylemlerindeki ilerlemeler, değişiklikler ve uygulama pratikleri kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Halkın erişebilirliğine yönelik web tabanlı platformlar veya raporlar oluşturulmalıdır. İlgili tüm bilgilerin detaylarına kamuya açık ve şeffaf bir şekilde erişim sağlanmalıdır.
- Yapı denetimi süreçleri şeffaf olmalıdır. Meslek odaları, yapı denetim şirketleri ve belediyeler arasında daha sıkı bir işbirliği ve iletişim sağlanmalıdır. Ruhsatlandırma sürecinde kamuoyunun bilgilendirilmesi ve şeffaf bir şekilde raporlama yapılması önemlidir.
- İhale süreçleri ve kamu kaynaklarının kullanımıyla ilgili daha şeffaf ve hesap verebilir bir sistem oluşturulmalıdır. İhale süreçlerinde katılımcı sayısının artırılması, bağımsız denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve yolsuzlukla mücadele edilmesi gerekmektedir.
- Yeniden yapılanma ve kentsel dönüşüm süreçleri katılımı teşvik etmelidir. Toplumun farklı kesimlerinin görüşlerine ve ihtiyaçlarına daha fazla önem verilmelidir. Yeniden yapılanma projelerinin şeffaf bir şekilde planlanması, uygulanması ve denetlenmesi sağlanmalıdır.
- Bağışların toplanması, dağıtımı ve harcanmasıyla ilgili süreçler şeffaf bir şekilde yönetilmelidir. Kampanya katılımcılarına bağışların nasıl kullanılacağına dair güven verilmelidir. Bağışların izlenmesi ve hesap verebilirliği sağlayacak mekanizmalar oluşturulmalıdır.
- Deprem sonrası hukuki süreçlerin şeffaflığı ve adalete erişim konusunda önemli adımlar atılmalıdır. Dosyaların kaybolmaması, dosyalara gereken önemin verilmesi ve davaların gidişatının topluma açık bir şekilde takip edilmesi sağlanmalıdır.
- TOKİ ve Emlak Konut gibi kurumların rezerv alanlarının yönetimi ve bu alanların yüklenici firmalara verilme süreçleri şeffaf bir şekilde irdelenmelidir. Bu süreçlerin kamuoyuna açık olması ve şeffaflık ilkesine uygun olarak yürütülmesi önemlidir. Rezerv alanların tahsisi, işleyişi ve sonuçlarıyla ilgili detaylı raporlama ve hesap verebilirlik mekanizmaları oluşturulmalıdır.

- ¹ Alexander, D. (2017). Corruption and the Governance of Disaster Risk. In Oxford Research Encyclopedia of Natural Hazard Science.
- ² <https://www.sbb.gov.tr/2023-kahramanmaras-ve-hatay-depremleri-raporu/>
- ³ Yapı Denetim Kuruluşları Birliği Kurucu Başkanı Tekin Saraçoğlu, SÖZCÜ. <https://www.sozcu.com.tr/6-5-buyuklugunde-deprem-p18614>
- ⁴ <https://bianet.org/haber/malatya-da-barinma-ihiyaci-kacak-yapilasmaya-itiyor-282624>
<https://bianet.org/haber/adiyaman-da-yikilan-binalarin-cogu-imar-affiyla-ruhsatlandirilmisti-282536>
- ⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-52-kisinin-oldugu-apartmanin-projesi-eksik-malzeme-ve-yapi-denetimi-yetersiz-cikti-/3114229>
<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-yikilan-2-binanin-ruhsatsiz-ve-projesiz-insa-edilmesi-bilirkisi-raporunda/2966815>
<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/adanada-depremde-11-kisinin-oldugu-apartmanla-ilgili-4-saniga-dava/2966281;>
<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-60-kisinin-yasamini-yitirdigi-apartman-ruhsatsiz-ve-projesiz-insa-edilmis/2963506;>
<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-yikilan-golgeler-apartmaninda-numune-alinamayacak-kadar-kotu-beton-kullanilmis/2964304;>
<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/hatayda-depremde-5-kisinin-oldugu-binanin-zemin-etudu-muhendisi-tutuklandi/3120337;>
<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-52-kisinin-oldugu-apartmanin-projesi-eksik-malzeme-ve-yapi-denetimi-yetersiz-cikti-/3114229>
- ⁶ <https://www.mecliste.org/icerik/115/imar-Affi-Uygulamalari-ve-Deprem>
- ⁷ <https://teyit.org/dosya/buyutec-depreme-dayaniksiz-binalar-nasil-insa-ediliyor#yasaya-gore-imar-planlari-ve-ruhsat-sureclerinde-yetkili-kurumlar-belediyeler-valilikler-ve-bakanlik>
- ⁸ Nihal Evirgen- <https://teyit.org/dosya/buyutec-depreme-dayaniksiz-binalar-nasil-insa-ediliyor#yasaya-gore-imar-planlari-ve-ruhsat-sureclerinde-yetkili-kurumlar-belediyeler-valilikler-ve-bakanlik>
- ⁹ <https://teyit.org/dosya/buyutec-depreme-dayaniksiz-binalar-nasil-insa-ediliyor#yasaya-gore-imar-planlari-ve-ruhsat-sureclerinde-yetkili-kurumlar-belediyeler-valilikler-ve-bakanlik>
- ¹⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-52-kisinin-oldugu-apartmanin-projesi-eksik-malzeme-ve-yapi-denetimi-yetersiz-cikti-/3114229>
- ¹¹ <https://t24.com.tr/haber/hatay-da-depremde-insanlarin-oldugu-1759-binanin-975-i-ruhsatsizmis,1150000>
- ¹² <https://www.usnews.com/news/world/articles/2023-02-10/turkeys-lax-policing-of-building-codes-flagged-before-quake>.
- ¹³ Hatay Havalimanı imarına ilk itiraz depremsellik etkisi içermeyen olumlu ÇED raporuna ilişkindi. <https://www.indyturk.com/node/659726/>
- ¹⁴ <https://www.birgun.net/haber/ordu-bile-karsi-cikmis-hatay-havalimani-zeminini-iktidar-in-istrari-kirdi-421558>
- ¹⁵ <https://inkstickmedia.com/corruption-is-partly-to-blame-for-turkeys-earthquake-damage/>
- ¹⁶ <https://shorturl.at/rFKLX>
- ¹⁷ Hakkını Savun Derneği, Avukat Zeynep Polat: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl7x1npplz1o>
- ¹⁸ <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl7x1npplz1o>
- ¹⁹ <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl7x1npplz1o>
- ²⁰ <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl7x1npplz1o>
- ²¹ <https://sendika.org/2023/02/akpli-muteahhit-yunus-kayanin-kamudan-56-milyon-tlik-193-ihale-aldigi-ortaya-cikti-678318> <https://www.gercekgundem.com/gundem/yaptigi-binalar-yikilan-akpli-muteahhide-kamudan-ihale-yagmis-413095>
- Hatay Rönesans ve Güçlü Bahçe City Rezidansları, Malatya Asur Apartmanları. <https://www.usnews.com/news/world/articles/2023-02-10/turkeys-lax-policing-of-building-codes-flagged-before-quake>
- ²² https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/tmmob_deprem_raporu-part-2.pdf
- ²³ https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/tmmob_deprem_raporu-part-2.pdf
- ²⁴ <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-6-subat-depremleri-8-ay-degerlendirme-raporu-yayimlandi>
- ²⁵ <https://t24.com.tr/haber/afad-buyuk-bir-depreme-ne-kadar-hazirdi,1090661>
- ²⁶ <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-6-subat-depremleri-8-ay-degerlendirme-raporu-yayimlandi>
- ²⁷ <https://www.afad.gov.tr/kurumsal-raporlar>
- ²⁸ <https://medyascope.tv/2023/02/12/afet-planlari-yonetici-kadrolari-azalan-butcesi-ve-personeli-afad-bu-depreme-ne-kadar-hazirdi/>

- ²⁹ <https://shorturl.at/cvEG6>
- ³⁰ https://www.ttb.org.tr/udek/userfiles/files/ATUD_Deprem_Gozlem_Rapor.pdf
- ³¹ <https://t24.com.tr/haber/ali-yerlikaya-6-subat-depremlerinde-53-bin-537-vatandasi-hayatini-kaybetti,1149984>
- ³² <https://www.birgun.net/haber/hic-kayip-yoksa-bu-cocuklar-nerede-497911>
- ³³ <https://bianet.org/haber/6-subat-depremlerinde-kac-cocuk-yasamini-kaybetti-biliyor-muyuz-283674>
- ³⁴ <https://medyascope.tv/2023/02/27/haluk-levent-kizilaydan-sadece-cadir-degil-gida-da-satin-aldik/>
- ³⁵ <https://medyascope.tv/2023/02/27/kizilayin-ahbapa-cadir-satisi-su-ana-kadar-neler-biliyoruz/>
- ³⁶ <https://x.com/drkerem/status/1629780519922573315?s=20>
- ³⁷ <https://teyit.org/dosya/buyutec-deprem-vergilerine-ne-oldu>
- ³⁸ <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/depremedelere-yardim-icin-toplanan-paralarin-akibeti-merak-ediliyor-115-milyar-lira-nerede-2061070>
- ³⁹ <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjqppq1qqkd4o>
<https://www.politikyol.com/bakan-acikladi-turkiye-tek-yurek-kampanyasinda-toplanan-115-milyar-tlnin-30-milyari-ortada-yok/>
- ⁴⁰ <https://t24.com.tr/haber/ali-yerlikaya-6-subat-depremlerinde-53-bin-537-vatandasi-hayatini-kaybetti,1149984>
- ⁴¹ <https://antakyagazetesi.com/guzelmansur-esya-yardimini-sordu/>
<https://www.sozcu.com.tr/depremedeye-esya-yardimi-unutuldu-wp7801381>
- ⁴² <https://www.gazeteduvar.com.tr/ak-partili-belediye-deprem-yardimlarini-markete-verdi-iddiasi-haber-1647572>
<https://sputniknews.com.tr/20230209/deprem-icin-toplanan-yardimi-caldigi-iddia-edilen-4-kadin-belediye-calisani-hakkinda-sorusturma-1066800162.html>
<https://www.sozcu.com.tr/deprem-yardimlarini-calan-emniyet-muduru-aciga-alindi-wp7611576>
- ⁴³ <https://bianet.org/haber/malatya-da-barinma-ihiyaci-kacak-yapilasmaya-itiyor-282624>
- ⁴⁴ <https://bianet.org/haber/adiyaman-da-yikilan-binalarin-cogu-imar-affiyla-ruhsatlandirilmisti-282536>
- ⁴⁵ <https://bianet.org/haber/kilis-orta-hasarli-evler-sikayetle-az-hasarliya-cevriliyor-282692>
- ⁴⁶ <https://bianet.org/haber/kilis-orta-hasarli-evler-sikayetle-az-hasarliya-cevriliyor-282692>
- ⁴⁷ <https://shorturl.at/ckmFP>
- ⁴⁸ <https://shorturl.at/ckmFP>
- ⁴⁹ <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyxv1r8yxz1o>
- ⁵⁰ <https://t24.com.tr/yazarlar/cigdem-toker/iki-gunde-6-milyarlik-8-ihale,38851>
- ⁵¹ <https://artigercek.com/politika/deprem-ihalesi-akpli-sirnak-belediye-baskaninin-aile-sirketine-verildi-246328h>
- ⁵² <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/9-aydir-bilirkisi-raporu-bile-cikmadi-2140119>
- ⁵³ <https://www.adaletariyoruz.com/index.php/5-ocak-anma-gunu>
- ⁵⁴ <https://t24.com.tr/haber/hatay-da-depremde-insanlarin-oldugu-1759-bininin-975-i-ruhsatsizmis,1150000>

ULUSLARARASI
ŞEFFAFLIK
DERNEĞİ

/TransparencyTurkey

/transparencytr

@TransparencyTR

www.seffaflik.org

info@seffaflik.org

+90 (212) 240 52 81

+90 (212) 234 34 27

Kocatepe Mh. Abdülhak Hamit Cd.
No: 24/5, 34437 Beyoğlu/İstanbul